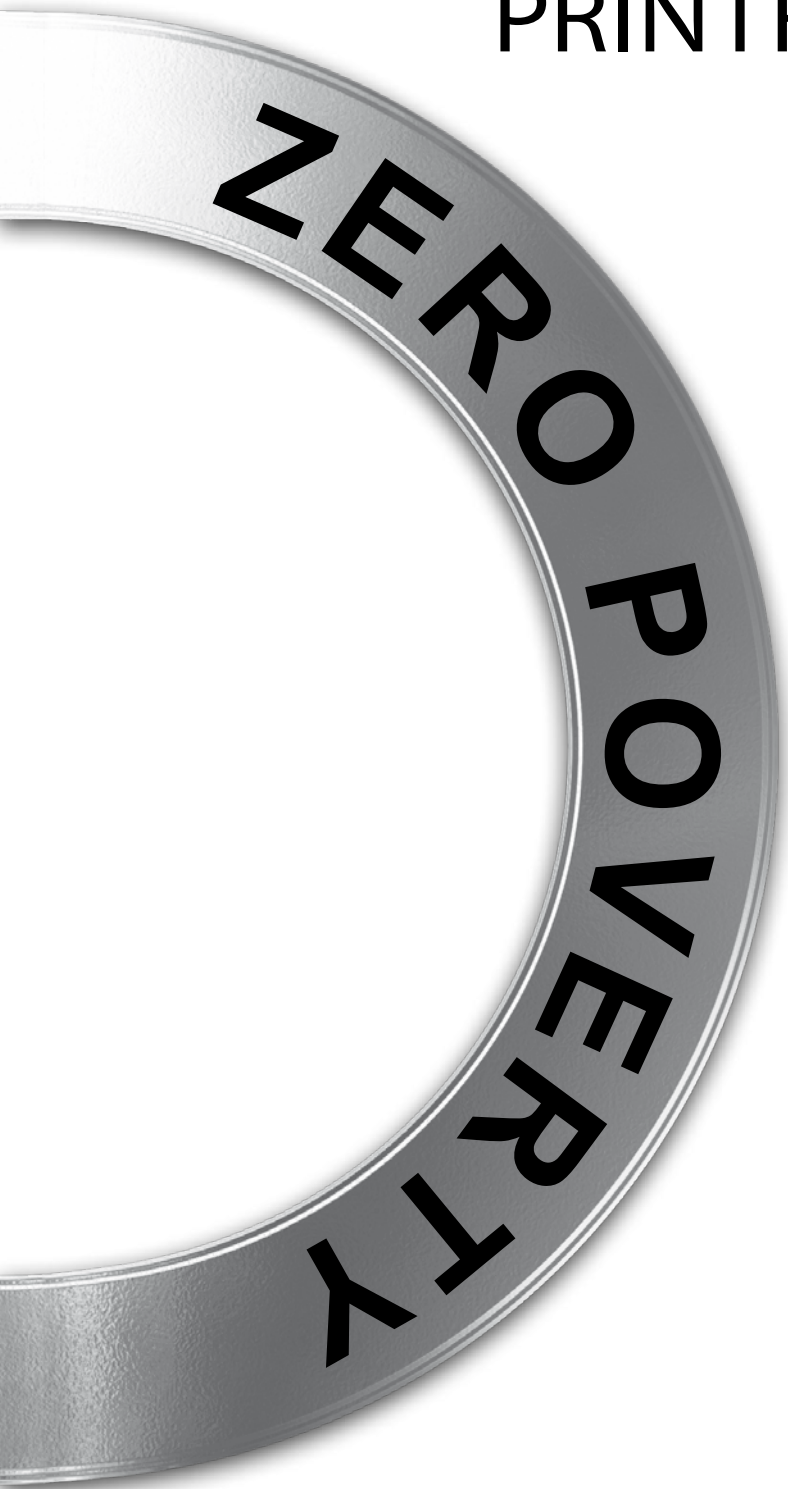

SĂRĂCIA ESTE PRINTRE NOI

Partea A : O Abordare Analitică

Cuvânt înainte

*Deschideți ochii și priviți sărăcia.
Destupați-vă urechile și ascultați vocea oamenilor săraci.
Deschideți-vă inima și întâlniți oameni.
Deschideți-vă mintea și înțelegeți: toți suntem oameni !*

Diferența între așa numiții oameni săraci și oamenii bogați este artificială și creată de om. Actuala criză economică și financiară adâncește și scoate în evidență această diferență. Diferența este dăunătoare societății în ansamblu, dar și fiecărui individ în parte. Nimeni nu ar trebui să trăiască în sărăcie datorită unor structuri injuste sau a unor condiții incorecte. "Sărăcie zero" este cerința noastră morală. De aceea, Caritas crede că societatea noastră are nevoie de un cadru nou, în care drepturile omului să fie recunoscute și apărute nu din cauza impunerilor legale ci datorită recunoașterii demnității umane a persoanei, care este sursa și obiectul tuturor drepturilor și obligațiilor. Noi credem că fiecare persoană este o imagine a lui Dumnezeu.

Dacă veți deschide acest document, veți găsi în el instrumente (partea A) și povești (partea B). Ambele secțiuni au scopul de a vă atrage atenția asupra sărăciei, a diversității sale și a realității cu mai multe fețe pe care o reflectă. Indiferent dacă alegeți să abordați domeniul sărăciei prin imagini analitice obiective sau prin intermediul unor povești reale, veți fi îndrumați de propriile percepții și experiențe. Fiți deschiși pentru a vă schimba perspectiva și încercați abordarea aleasă de acei oameni care fac parte din organizațiile rețelei Caritas, care întâlnesc în fiecare zi oameni săraci și de acei oameni care studiază fenomenul sărăciei. Noi considerăm că fiecare persoană este un fiu sau o fiică a lui Dumnezeu, prin Isus Cristos, mântuitorul nostru.

În Europa, organizațiile Caritas doresc să contribuie la crearea unui nou mod de a privi sărăcia. Sărăcia reprezintă mai mult decât o lipsă a bunăstării. Aceasta afectează persoana în trupul, în sufletul și în viața ei. Ea afectează comunitatea în care trăiesc aceste persoane.

Fiind o comunitate de ființe umane nu ne putem permite să pierdem nici un individ. Trebuie să remediem condițiile nedrepte din trecut și să evităm crearea unor noi nedreptăți în prezent dar și pentru generațiile viitoare. Aceasta este ceea ce numim noi în mod obișnuit responsabilitate. Acest principiu al responsabilității oferă conținut și sens acțiunilor și comportamentului nostru, dincolo de impactul pragmatic și material. Noi și concetățenii noștri suntem afectați direct și indirect de aceste acțiuni și comportamente. Totuși, există soluții și acestea sunt în mâinile noastre. Schimbarea este posibilă. Caritas este un martor al schimbării petrecute în oamenii care trăiesc în sărăcie și care reușesc cu succes să își îmbogățească viața și destinul lor. Prin lucrul său cu oamenii săraci și prin eforturile de mediere între aceștia și autoritățile publice, Caritas militează pentru condiții de viață durabilă pentru toți, prin propunerea de acțiuni concrete. O viață trăită cu responsabilitate poate schimba viața noastră și pe aceea a "Orașului", unde "Orașul" reprezintă în acest context comunitatea organizată în care trăim și care începe să devină din ce în ce mai globală și interdependentă. Noi credem că suntem legați cu toții prin Duhul Său Sfânt și de aceea trăim într-o comuniune de oameni fără frontiere.

Caritas în calitate de organizație caritabilă a Bisericii Catolice nu face diferența între oamenii pe care îi ajută și cei cu care lucrează. Prozelitismul este chiar opusul naturii și misiunii sale (cf. *Deus Caritas Est*, 31, c). Lucrul cu oamenii săraci și bolnavi aduce organizația Caritas în centrul eforturilor foarte dificile ale societății, de luptă între excludere și includere socială. Includerea este mai mult decât un concept cheie al Uniunii Europene care, sperăm că va pune lupta împotriva sărăciei pe lista sa de priorități în Anul European de Luptă Împotriva Sărăciei, în 2010.

Includerea este o obligație legată direct de drepturile omului. Includerea poate fi privită ca o altă modalitate de formare a comuniunii. Aceasta înseamnă că, un proces de includere activă nu poate fi o sarcină unilaterală, atribuită numai celor care au nevoie de resurse sau numai celor care furnizează resurse. Aceasta este o sarcină a întregii comunități sau a întregului "Oraș" și se poate susține că cei privilegiați au obligații mai mari în cadrul acestui proces dinamic și reciproc. Ajutându-i pe ceilalți să își trăiască la maxim întregul lor potențial, înseamnă să contribuim la dezvoltarea deplină și adevărată a tuturor persoanelor și la atingerea potențialului maxim de către fiecare persoană (Paul VI, *Populorum Progressio*, 14; Benedict XVI, *Caritas in Veritate*, 11). A investi în săraci înseamnă în cele din urmă a investi în susținerea întregii comunități și în "Oraș".

Recunoașterea săracilor drept cetățeni care contribuie la dezvoltarea "Orașului", asemeni tuturor celorlalți cetățeni care se consideră independenți, înseamnă să recunoaștem că toți avem nevoie unii de ceilalți. Abordarea științifică aleasă pentru acest document conduce la aceeași concluzie. Din punct de vedere sociologic, nu suntem unități abstracte. Cu toții facem parte dintr-o societate și contribuim la crearea viitorului aceleiași societăți prin acțiunile și neglijențele noastre, prin comportamentul nostru și prin tăcerea noastră. Interdependența mutuală sau solidaritatea nu trebuie să fie subestimată de cei care se simt siguri sau nu se simt expuși la riscuri. Aceasta nu numai că se poate schimba rapid, dar, înainte de toate, reprezintă o greșeală antropologică fundamentală.

Recunoașterea este oferită și primită. Numai cei care sunt deschiși pentru primirea recunoașterii o pot da la rândul lor, mai târziu, celorlalți. Aceasta este o sursă pentru care ne-am născut să contribuim toți în mod continuu. Recunoașterea înseamnă grațitudine. Caritas este un loc al grațitudinii. Mulți oameni nevoiași își exprimă recunoștința față de cei care îi pot ajuta – fie în calitate de profesioniști, fie în calitate de voluntari. Această grațitudine oglindește adevărata schimbare dată de "formarea inimii" (*Deus Caritas Est*, 31, a). Nimeni nu este punctul de plecare al sursei de recunoaștere sau a grațitudinii însăși. Totul începe cu "Deus caritas est", așa cum sumarizează Papa Benedict XVI. Dumnezeu este sursa, începutul și sfârșitul tuturor oamenilor și al tuturor acțiunilor noastre.

Le mulțumesc tuturor celor care au muncit din greu pentru crearea acestui document: Patrizia Cappelletti, Hubert Cornudet, Seán Healy, Carlo Knöpfel, Sébastien Mora, Adriana Opromolla, Paolo Pezzana, Miriam Pikaar, Robert Urbé, Gabriela Sonleitner și Simone Villiger, precum și acelor persoane din umbra acestor pagini de îndrumări și practici, de știință și reflecții, care ne-au pus la dispoziție viața și experiențele lor, în special în partea empirică. Fie ca munca lor să fie recunoscută în rețeaua noastră Caritas și în afara acesteia ca o încercare de a crea baze noi pentru modul prin care noi privim sărăcia.

Acest document stă la baza unei serii de alte documente specifice care vor trata diverse teme și preocupări legate de complexitatea fenomenului sărăciei. Împreună, aceste documente se doresc a fi o "bibliotecă" de resurse pentru asistenții sociali, politicieni, factori de decizie și cercetători. Fiecare document a fost elaborat de un grup de experți și aprobat de Comisia de politică socială din Caritas Europa. Le mulțumim tuturor celor care au făcut parte din grupurile de lucru tematice, comisiei și secretariatului general din Bruxelles, care a obținut sponsorizarea acestui proiect prin programul PROGRESS al Comisiei Europene.

Fie ca Anul 2010 să marcheze un nou angajament pentru combaterea sărăciei în Europa și în întreaga lume. Fie ca "sărăcia zero" să devină revendicarea întregului "Oraș"!

Cuprins

■	CUVÂNT ÎNAINTE	3
■	1. CUM FUNCȚIONEAZĂ SĂRĂCIA	7
	1.1. Modelul.....	7
	1.1.1. Formarea modelului.....	7
	1.1.2. Riscurile sărăciei și piața muncii.....	8
	1.1.3. Riscurile sărăciei și familia.....	9
	1.1.4. Riscurile sărăciei și statutul bunăstării.....	10
	1.2. Transformarea la nivelul societății și noile riscuri asociate sărăciei.....	11
	1.2.0. Transformarea la nivelul societății.....	11
	1.2.1. Transformarea economică și noile riscuri asociate sărăciei.....	11
	1.2.2. Transformarea socială și noile riscuri asociate sărăciei.....	12
	1.2.3. Transformarea demografică și noile riscuri asociate sărăciei.....	13
	1.3. Riscurile de sărăcie vor persista și vor apărea noi riscuri asociate sărăciei.....	14
■	2. CE ESTE SĂRĂCIA ?	15
	2.1. Caracterul multidimensional al sărăciei.....	15
	2.2. Interacțiunea multidimensională.....	19
■	3. CÂND APARE STAREA DE SĂRĂCIE ?	21
	3.1. Modelul ciclului de viață.....	21
	3.2. Politicile împotriva sărăciei și modelul ciclului de viață.....	22
■	4. CONCLUZII	24
■	REZUMAT	26

1. Cum funcționează sărăcia

1.1. Modelul

1.1.1. Formarea modelului

Sărăcia este un scandal. Fiecare om are dreptul la suficiente mijloace pentru un trai decent, mai ales la hrană, haine, un adăpost, îngrijire medicală, odihnă și servicii sociale necesare. Prin urmare, în cazul îmbolnăvirii, al dizabilităților, a îmbătrânirii, a pierderii locului de muncă, a pierderii soțului/soției sau a oricărei alte situații de pierdere involuntară, de privațiune, fiecare persoană are dreptul de a primi ajutor. Dreptul recunoscut internațional la asistență socială este esențial pentru a garanta demnitatea umană a oricărei persoane, când aceasta este lipsită de capacitatea ei de a își exercita drepturile.

Caritas utilizează un model care permite analiza unui sistem al statutului bunăstării (prosperitate, ajutor social) în societățile naționale. Definind sărăcia ca lipsa bunăstării, vom pune accent pe aspectul ajutorului social ca parte a bunăstării oferite tuturor cetățenilor din orice țară. În acest sens, bunăstare înseamnă mai mult decât asigurări sociale și protecție socială și chiar mai mult decât ajutor social. Veniturile – orientează asigurările sociale și nevoile, orientează transferurile sociale care acoperă aspectele bunăstării, dar bunăstarea deasemeni este generată de includerea pe piața muncii, de familie și de alte comunități ca și capacitatea personală de a beneficia de asigurare socială și de protecție socială. De asemenea, include toate aspectele non-materiale ale vieții.

Dacă sărăcia înseamnă lipsa bunăstării, și asistența socială reflectă **condițiile structurale** pentru dezvoltarea personală și a bunăstării societății, atunci sărăcia este de asemenea și lipsa asistenței sociale. O persoană care nu se poate angaja sau nu poate câștiga suficient lucrând, care nu va primi sprijin de la familia sa sau alte rețele primare și acea persoană care nu va primi ajutorul necesar de la stat sau de la alte organizații sociale, va fi nevoită să trăiască în sărăcie.

Progresul social al unei țări poate fi măsurat prin numărul de persoane care, fiind forțate să trăiască în sărăcie, pot depăși această situație precară și pot obține mai multă bunăstare de-a lungul timpului. Când un număr tot mai mare de oameni sunt obligați să trăiască în sărăcie, inegalitatea socială crește, și odată cu ea cresc și tensiunile sociale, scăzând atunci și orientarea asupra bunurilor comune iar țara respectivă este amenințată cu un regres social. Va crește riscul de violențe sociale, va crește rata criminalității și guvernarea va deveni defectuoasă, toate acestea influențând democrația și respectarea drepturilor omului.

Condițiile structurale pentru dezvoltarea bunăstării personale și pentru dezvoltarea societății includ:

- Posibilitatea zilnică a fiecărei persoane de a avea controlul asupra propriei vieți și a familiei sale. Aceasta include cheltuielile pentru hrană, adăpost, sănătate, mobilitate și participare la activitățile societății.
- Posibilitatea fiecărei persoane de a se proteja împotriva riscurilor sociale, cum sunt șomajul, bolile, îmbolnăvirile, accidentele și dizabilitățile.
- Posibilitatea fiecărei persoane de a-și asigura condiții de trai în cazul pensionării prin asigurări (sociale) și/sau prin economii pentru bătrânețe.

Trei surse principale conturează aceste condiții: i) angajare plătită competitiv pe piața de muncă; ii) solidaritate în cadrul familiei și în rețelele sociale primare și iii) asistența socială oferită de stat. Oamenii nu au altă șansă decât să trăiască în sărăcie dacă nu își pot câștiga existența muncind și nu pot garanta traiul pentru ei și cei care depind de ei; atunci când nu este garantat sprijinul familiei; și dacă asistența socială oferită de stat nu este suficientă. Astfel, bunăstarea persoanelor este întotdeauna definită prin interacțiunea următoarelor trei surse: piața locurilor de muncă, familia și asistența socială oferită de stat.

Figura 1 : Modelul de bunăstare socială

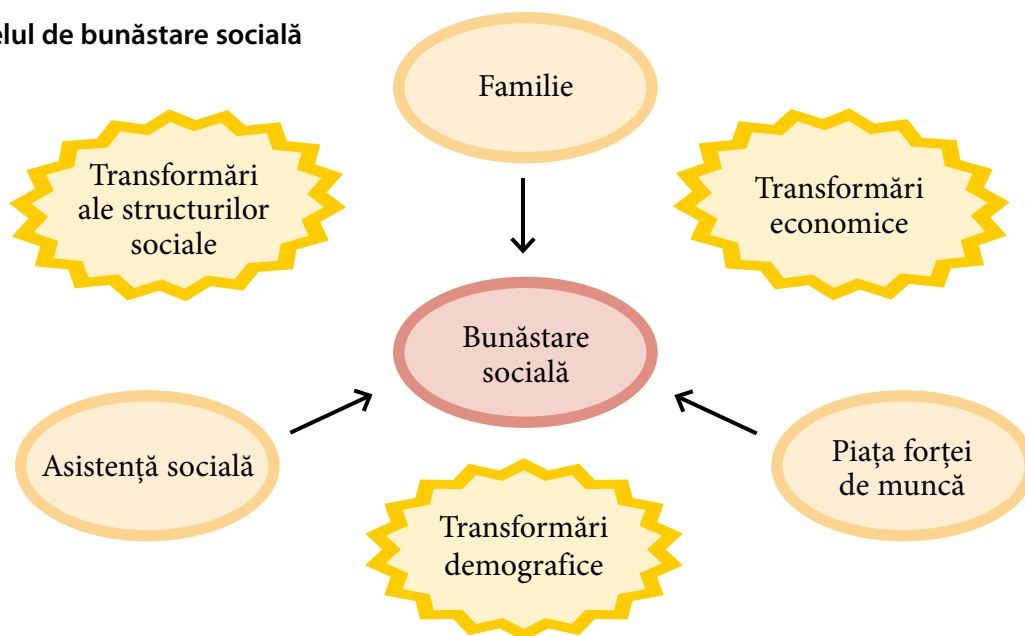

Figura 1 reflectă modelul de bunăstare socială. Pe baza acesteia, ar trebui să reflectăm la următoarele aspecte :

- Ce este bunăstarea socială?
- Cum survine bunăstarea socială?
- Ce influență au transformările sociale asupra bunăstării sociale?

1.1.2. Riscurile sărăciei și piața muncii

Munca este o sursă de bunăstare, deoarece permite exercitarea multor altor drepturi. Ea permite susținerea personală și a familiei și, așa cum este aleasă liber sau acceptată, reprezintă de asemenea un mijloc de recunoaștere și participare responsabilă în societate. În plus, piața muncii este unul din cei trei stâlpi ai bunăstării sociale, deoarece prin aceasta se generează venituri care pot să contribuie la existența și finanțarea standardelor de viață dorite. Aceste venituri diferă în funcție de calificările profesionale, sectoarele de activitate, regiuni, sex, vârstă și naționalitate. Totuși, piața muncii implică și anumite riscuri care pot crea sărăcie, cum ar fi, de exemplu, șomajul. Tinerii care nu își pot găsi o slujbă pe piața muncii, persoanele care își pierd slujba sau ies de pe piața muncii fără o măsură de protecție, sunt în mare pericol de a ajunge în sărăcie. Nu toate persoanele apte de muncă au aceleași șanse de a-și găsi o slujbă. Acest lucru nu se întâmplă numai datorită faptului că nu există locuri de muncă disponibile, ci și pentru că, persoanele care caută o slujbă nu au întotdeauna calificările cerute pe piața locurilor de muncă.

Drepturile internaționale ale omului oferă tuturor muncitorilor dreptul la condiții de lucru decente, sigure și sănătoase, inclusiv o remunerație corectă, suficientă pentru un standard de viață decent pentru ei și familiile lor. Totuși, realitatea arată că, doar a avea un loc de muncă nu este întotdeauna suficient pentru evitarea sărăciei. Dacă salariile sunt mici; dacă sunt răspândite condiții de lucru atipice; dacă legile muncii și reglementările de siguranță ocupațională sunt abia concepute sau respectate cu greu, oamenii rămân săraci, chiar dacă au un loc de muncă. Din această cauză, în multe țări, statul impune un salariu minim. Totuși, de multe ori, acest lucru nu este suficient pentru a garanta un minim existențial chiar și pentru o singură persoană.

Trebuie acordată o atenție deosebită lucrului pe piața neagră sau gri a muncii. În unele țări, acest segment al pieței muncii este singura posibilitate de a realiza un venit pentru un mare număr de oameni. Totuși, în multe cazuri, această formă extremă de angajare precară nu este suficientă pentru evitarea sărăciei, nici nu oferă protecție împotriva riscurilor sociale și nu asigură pensia la bătrânețe.

Acolo unde munca nu vine la lucrători, lucrătorii se duc pentru ca să muncească. Migrarea forței de muncă este manifestarea căutărilor unui salariu de supravețuire, prin care multe persoane doresc să scape de sărăcie sau doresc să îmbunătățească condițiile de viață personală și cele ale familiilor lor.

Migrarea internațională afectează piața muncii într-un mod specific: țara de origine își pierde deseori muncitorii cheie în timp ce în țara de destinație se atinge un efect de sub-stratificare socială. Cei care migrează au adesea un statut legal incert și sunt obligați să accepte slujbe prost plătite, deoarece calificările lor profesionale sunt fie insuficiente, fie nu sunt recunoscute. În acest mod aceștia riscă să își piardă mult din competențele lor în timp ce în paralel fenomenul de ‘pierdere a creierelor’ are efecte negative asupra economiei. Acesta este motivul pentru care rezultatele migrației cauzează creșterea riscurilor de sărăcie pe piața muncii. În ciuda acestor fapte, banii trimiși de cei plecați către familiile de acasă (remitențele) ajută la reducerea sărăciei, la nivel micro, în țările de origine.

Trebuie făcută o mențiune specială cu privire la parteneriatul social, care reflectă dimensiunea colectivă a dreptului la muncă și care, joacă un rol important pe piața muncii în diverse țări. Acolo unde muncitorii sunt bine organizați, reprezentanții acestora reușesc să negocieze cu angajatorii pentru a obține salarii mai mari, mai multe concedii, o mai bună protecție a angajaților și o creștere a siguranței locurilor de muncă. Totuși, în zilele noastre, acest lucru este posibil numai dacă, aceste revendicări sunt conforme cu nevoile competitive ale companiilor, pe piețele globalizate. În situațiile în care, gradul de organizare al sindicatelor este slab sau dacă organizațiile de muncitori sunt discreditate din cauza trecutului istoric, muncitorii (de cele mai multe ori femei) nu pot evita condițiile de lucru precare.

Situația pieței muncii poate aduce oamenii în sărăcie. Atât familiile cât și bunăstarea socială sunt amenințate. Solidaritatea în cadrul familiei și în rețelele sociale primare nu pot întotdeauna să compenseze sărăcia indusă de aceste condiții ale pieței de muncă.

1.1.3. Riscurile sărăciei și familia

Familia, în calitate de primă experiență comunitară în viața personală a fiecărui individ, este locul unde se cultivă capacitățile și unde se pune baza bunăstării. Familia are dreptul la protecție socială, juridică și economică din partea societății și a statului.

În acest sens, familia este un alt stâlp de bază al sistemului de bunăstare socială, începând cu capacitatea acesteia de a satisface nevoile materiale ale membrilor săi și de a face față în cazul dificultăților acestora.

În particular, într-o familie există mai multe persoane care pot realiza un venit și familia poate primi resurse financiare suplimentare, cum sunt alocațiile pentru copii, care contribuie la întreținerea familiei. În multe țări, familiile nevoiașe pot supraviețui și evita foametea numai datorită economiilor de subzistență pe care reușesc să le adune, de exemplu prin obținerea hranei de pe propriile parcele de pământ.

Este evident că familiile se confruntă tot mai mult cu anumite riscuri de sărăcire. Venitul pe fiecare membru din familie poate scădea sub limita pragului de sărăcie, dacă veniturile de pe piața muncii sunt reduse și numărul de membri ai familiei care nu muncesc este mare. Măsura în care ambii părinți pot avea locuri de muncă bine plătite depinde și de nevoia de îngrijire a copiilor și de valoarea acesteia. Adesea, alți membri ai familiei au această grijă, sau copiii sunt lăsați să se descurce singuri. Sistemul de bunăstare socială poate promova angajarea bărbaților și a femeilor, oferind servicii de îngrijire adecvate pentru copii, pentru a completa ajutorul pentru familii.

Nu toate formele de organizare a familiei sunt supuse aceluiși risc de sărăcire. Familiile formate dintr-un singur părinte și cele cu mai mult de doi copii sunt adesea lovite mult mai greu de sărăcie. Acest aspect nu este legat numai de veniturile mici, ci și de o degrevare insuficientă a cheltuielilor familiei. Din aceste motive copiii sunt de cele mai multe ori amenințați astăzi de riscul sărăciei, iar sărăcia copiilor este o problemă stringentă în majoritatea țărilor din Europa.

Solidaritatea în cadrul familiei poate contribui de asemenea la bunăstare, de obicei de-a lungul a trei generații. De cele mai multe ori, sprijinul material și non-material se transferă între diverși membri ai familiei. O formă extrem de importantă a acestei solidarități a familiei este reprezentată de banii trimiși acasă de muncitorii care migrează. În lipsa acestei solidarități, cei mai afectați de sărăcie sunt copiii și bunicii.

Situația din cadrul familiei poate duce oamenii, în special copiii și tinerii, la sărăcie. O rată crescută a angajării pe piața muncii și transferurile sociale nu asigură întotdeauna evitarea sărăciei familiei. Prin urmare, bunăstarea oferită potențial de familie trebuie deasemeni să fie considerată și în termeni de sociabilitate dar și în cea de calitate a relațiilor.

1.1.4. Riscurile sărăciei și statutul bunăstării

Din perspectivă socială și culturală, bunăstarea își are rădăcinile în mediul politic, unde justiția, echitatea și solidaritatea sunt asumate ca bază a conviețuirii umane. Bunăstarea socială (protecția socială) oferă, sau ar trebui să ofere, infrastructuri sociale concrete în care aceste principii de bază sunt integrate. În acest sens, bunăstarea socială este a treia sursă importantă de asigurare a bunăstării. Într-adevăr, responsabilitatea politică principală a fiecărei instituții publice este dezvoltarea continuă a bunăstării.

Bunăstarea socială poate fi organizată sub diverse forme, în funcție de culturile existente, de activele constituționale, de gradul de civilizație și de capitalul social. Din punct de vedere al beneficiilor, aceasta oferă siguranță împotriva riscurilor sociale de tipul: șomajului, accidentelor, îmbolnăvirilor și a dizabilităților, asigurând sistemul de pensii. De asemenea aceasta servește ca o ultimă plasă de siguranță socială înainte de căderea în sărăcie materială. Aceasta este finanțată prin veniturile realizate din taxe și impozite și/sau deduceri din plăți și salarii.

În unele țări, asistența socială care acoperă cheltuielile în cazul pierderii surselor de venit, este insuficientă pentru un trai decent. În aceste cazuri, riscurile sociale cum sunt șomajul, accidentele, îmbolnăvirile și vârsta înaintată conduc direct la sărăcie. Chiar și atunci când asistența socială este asigurată, sumele plătite sunt de multe ori

atât de mici încât abia permit un nivel de supraviețuire la limita demnității.

Această structură complexă și echilibrul pot însemna că soarta unei persoane și riscul ei față de sărăcie depinde și de locul în care trăiește.

O persoană care trăiește amenințată de riscul sărăciei nu poate atinge un nivel de bunăstare. În acest sens, sarcina specifică a bunăstării sociale este de a preveni sărăcia și a oferi protecție împotriva riscurilor asociate cu aceasta. Sistemul de asistență socială trebuie să protejeze acele persoane care nu își pot asigura mijloacele de existență prin obținerea unui venit sau prin solidaritatea familială. Adesea, sistemul de asistență socială nu asigură această protecție și introduce un nou model care combină sancțiuni și stimulente materiale pentru a încuraja oamenii să lucreze. Aceasta este situația denumită de unii 'activarea' sistemului de bunăstare socială.

Pe scurt, în multe țări, sistemul de bunăstare socială se consideră subordonat pieței muncii și familiei. Cu toate acestea, încrederea în sine și întra-jutorarea familială își ating repede limitele și de multe ori nu pot să acopere golul de protecție socială lăsat de asigurarea bunăstării publice.

1.2. Transformarea la nivelul societății și noile riscuri asociate sărăciei

1.2.0. Transformarea la nivelul societății

Societățile sunt într-o transformare constantă care conduce la schimbări ale nivelurilor sistemului de protecție socială în diverse țări. Există unele persoane care câștigă în urma acestui proces de schimbare a societății; acestea evoluează pe scara socială și obțin un nivel sporit de bunăstare. Dar există și persoane care pierd în urma procesului de transformare socială; circumstanțele personale ale acestora sunt incerte și aceștia se confruntă cu noi riscuri sociale. Diferența dintre cei care câștigă și cei care pierd în urma procesului de transformare socială actuală este în creștere.

Cu privire la sărăcie și excludere socială, trei aspecte principale ale transformării sociale au o importanță deosebită: transformarea economică, cea socială și cea demografică.

1.2.1. Transformarea economică și noile riscuri asociate sărăciei

Economia unei țări nu urmează numai un curs ciclic de progres și regres, ci este supusă și unei transformări structurale continue. Această schimbare structurală este determinată în principal de două forțe: procesul de globalizare și dezvoltarea tehnologică, care au impact atât asupra macroeconomiei cât și asupra vieții de zi cu zi a oamenilor obișnuiți.

Globalizarea economică și politică leagă strâns economiile naționale prin comerț, investiții directe și transferuri financiare și generează diviziunea muncii în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii. Interdependența economică a devenit enormă. Criza financiară globală care a izbucnit în vara anului 2008 face ca acest lucru să devină foarte clar.

Datorită noilor tehnologii în domeniul comunicațiilor, companiile din zilele noastre sunt din ce în ce mai puțin dependente de locație în modul tradițional. Acestea investesc în zone unde condițiile locale le aduc cele mai mari avantaje. Aceasta situație a fost întâlnită o lungă perioadă de timp la nivel național, iar acum joacă un rol din ce în ce mai important la nivel global.

Politica economică se transformă în politică locală. În plus, pentru că, nu toate zonele sunt la fel de atractive pentru afaceri, trebuie luate decizii strategice: care sunt domeniile industriale, companiile și funcțiile de afaceri pentru care o locație este mai adecvată și care sunt domeniile pentru care acea locație nu este recomandată? Politica alegerii locației se reflectă astfel în reglementările legale locale, în calitatea și remunerația forței de muncă, în politicile de cercetare și educație și în multe alte aspecte.

La cele de mai sus se adaugă ceea ce se numește progresul tehnic. Acesta poate fi observat nu numai în produsele și serviciile noi, ci în special în procedurile și procesele noi. În zilele noastre, utilizarea automatizării și a roboților poate fi observată nu numai în țările cu economie dezvoltată, ci aproape oriunde pe glob.

Schimbările aduse de globalizare și de dezvoltarea tehnică au consecințe asupra pieței muncii, familiilor și sistemului public de bunăstare socială. Multe piețe de muncă naționale trec prin schimbări și sunt integrate într-o piață a muncii globală. Muncitorii se află într-o poziție de concurență într-o competiție pentru angajare. Presiunea asupra salariilor și a condițiilor de lucru crește. Se discută despre 'flexibilizare': trebuie pregătite forțe de muncă flexibile, care să accepte câștiguri variabile, schimbări repetate ale locației de desfășurare a activității, lucrul după un program neregulat și participarea continuă la cursuri de instruire. Acest stres are consecințele sale. Numărul celor care nu pot suporta această presiune este din ce în ce mai mare. Costurile suportate de economiile naționale pentru această dezvoltare sunt enorme. Unele țări au încercat să contracareze această tendință prin adoptarea unei strategii care combină flexibilitatea și siguranța (de exemplu conceptul de "flexisecuritate" care este promovat și de Uniunea Europeană).

Angajații cu o pregătire profesională precară, persoanele în vârstă și cele cu probleme de sănătate (inclusiv probleme psihice), câștigă din ce în ce mai greu un salariu care să le asigure traiul. În aproape toate țările din Europa, numărul angajaților săraci este în creștere.

Transformarea structurală economică duce, de asemenea, la schimbări ale sectoarelor: angajările în agricultură scad. În sectorul industrial pot fi observate diferite tendințe. La locațiile atractive pentru producția industrială, numărul de locuri de muncă crește; în zonele din care activitățile industriale se mută, numărul locurilor de muncă scade. Totuși, numărul persoanelor angajate în sectorul serviciilor este în creștere peste tot. Această dezvoltare este însoțită de o creștere a ofertei de locuri de muncă cu program redus. Aceste locuri de muncă sunt ocupate în general de femei. În consecință, crește rata de participare a femeilor la forța de muncă.

Viața familiei se schimbă. Flexibilitatea necesară pe piața muncii forțează familiile să își organizeze viața în moduri cu totul noi. Acest lucru exercită o presiune asupra familiilor și poate genera tensiuni suplimentare, care ar putea degenera. Printre alte amenințări, poate apărea de exemplu violența în familie. Pentru multe familii, venitul pe fiecare membru de familie poate scădea sub limita sărăciei.

La celălalt capăt al lanțului de venituri se află managerii, care au înlocuit antreprenorii care conduceau activitățile de afaceri și care câștigă de aproape o mie de ori salariile angajaților, în timp ce în trecut, raportul dintre aceste venituri era doar de unu la zece. Acești manageri nu au același grad de relaționare cu firma și cu angajații ca și antreprenorii din trecut. Această abordare aduce în prim-plan aspectul responsabilității sociale a companiilor.

În competiția locațiilor de desfășurare a activităților, bunăstarea socială a devenit un factor decisiv. Pe de-o parte, acesta apare ca un factor generator de cheltuieli, cu un efect negativ asupra competitivității internaționale a companiilor. Pe de altă parte o bunăstare socială funcțională este deasemeni un factor care garantează stabilitatea socială și politică, iar acesta este un aspect important în deciziile luate de firme pentru stabilirea locației. În plus, serviciile sociale oferite angajaților (sau lipsa acestora) reprezintă deasemeni un interes pentru angajatori.

În acest proces dinamic al competitivității locațiilor, utilizarea politică a bunăstării se schimbă. Unele țări au început o reformă a sistemelor de asistență socială. În locul

păstrării de beneficii ridicate, care încurajează oamenii să nu se angajeze, au fost introduse așa numitele politici de activare. Acestea constau în reducerea beneficiilor la minim (și chiar sub acest nivel) pentru a forța oamenii să accepte orice fel de ofertă de muncă pentru a "face munca rentabilă". Deoarece aceste politici sunt însoțite adesea de sancțiuni și perioade de timp limitate referitoare la beneficii, aceste politici pot sfârși prin a crea o sărăcie mai mare decât cea pe care pretind că o combat. O politică alternativă ar putea fi investiția în capacitățile oamenilor, asigurându-le în același timp condiții de viață zilnică pentru un trai decent.

1.2.2. Transformarea socială și noile riscuri asociate sărăciei

Transformarea socială are multe aspecte și implică multe riscuri asociate sărăciei.

Amenințarea și dizolvarea regulilor și sistemelor sociale, împreună cu alți factori structurali, duce adesea la migrarea internă a persoanelor din zonele rurale către orașe, unde se pierd în anonim. Oamenii caută oportunități noi pentru dezvoltarea profesională, dar, în ciuda tuturor eforturilor, ajung din nou în situații precare. Aceștia reprezintă resursa de muncitori ieftini și în același timp adesea necalificați, care încearcă să reziste pe o piață de muncă atipică. Chiar și acele legături de familie care odată îi ajutau pentru a învinge cele mai grele timpuri, încep să lipsească acum.

Un aspect deosebit de special al transformării sociale în multe țări este reprezentat de percepția femeii din clasa de mijloc asupra noului ei rol. În ziua de astăzi, femeile ating niveluri de educație superioare celor din generațiile anterioare, au locuri de muncă calificate și, chiar în faza de întemeiere a familiei, pot rămâne pe piața muncii. Percepția femeii asupra rolului său nu este susținută de un comportament adecvat al bărbatului. Acest lucru poate genera tensiuni în relații și determină, printre altele, o creștere semnificativă a ratei divorțului. Familiile formate dintr-un singur părinte au dintre toate formele de organizare ale familiei cel mai mare grad de risc de sărăcire. În multe dintre aceste cazuri, suportul oferit de sistemul de asistență socială nu este suficient.

Mult prea des, organizarea socială se bazează pe modelul în care bărbatul susține financiar familia. Prin urmare, multe femei aleg să nu aibă copii deloc sau să reducă numărul acestora, deoarece nu pot armoniza munca, cariera și familia și nu dispun de sprijinul necesar pentru a trăi viața pe care și-o doresc.

Acest proces de transformare socială este în diverse stadii de dezvoltare în țările din Europa. Acesta duce la dificultăți specifice corelate cu integrarea emigranților, care sunt forțați să își facă drum între diverse sisteme de valori și comportamente și care trăiesc o viață în care sunt foarte rar susținuți de noua societate în care trebuie să se integreze.

1.2.3. Transformarea demografică și noile riscuri asociate sărăciei

Aproape toate țările din Europa se confruntă cu un model de transformare demografică similar. Balanța între generații se schimbă: numărul de persoane în vârstă crește, iar numărul de adulți, tineri și copii scade.

De asemenea, rata nașterii variază semnificativ; acest lucru este aparent legat de modul în care viața de familie și condițiile de muncă se reconciliază în țările respective, atât pentru bărbați cât și pentru femei.

Dezvoltările demografice au implicații asupra pieței muncii, asupra familiei și a sistemului de asistență socială. Se așteaptă o scădere a riscului de șomaj, deoarece în următoarele două sau trei decenii numărul persoanelor apte de muncă va scădea. De aceea se deschid perspective noi pentru tineri. În plus, migrarea forței de muncă către Europa de Vest va continua să crească.

Trebuie, de asemenea, respectate cerințele pentru îngrijirea copiilor (vezi paragraful 1.1.3) și a persoanelor în vârstă. Sistemele de servicii medicale sunt adesea inadecvat pregătite pentru aceste schimbări demografice și lasă aceste îngrijiri în grija familiilor. Acest lucru va cauza noi riscuri de sărăcire, atunci când această îngrijire nu poate fi asigurată de familie, deoarece numărul membrilor familiei scade, sau atunci când femeile vor fi nevoite să renunțe sau să își reducă munca lor plătită.

O altă întrebare foarte importantă asociată cu transformările demografice este cea a pensiilor. În timp ce în majoritatea țărilor din Europa Centrală și de Est aceste pensii adesea nu pot asigura un trai decent, vor începe acum și țările din Europa de Vest să se confrunte cu o nouă formă de sărăcie a persoanelor în vârstă? Raportul dintre persoanele apte de muncă și pensionari se schimbă dramatic. Prin urmare se ia în considerare o creștere a vârstei de pensionare.

1.3. Riscurile de sărăcie vor persista și vor apărea noi riscuri asociate sărăciei

Descrierea sumară și generală a dezvoltării sociale dinamice din Europa, realizată cu ajutorul modelului care descrie sistemul de bunăstare socială, este suficientă pentru a demonstra că viitorul asigurării unor condiții decente de trai pentru toți cetățenii Europei nu este unul satisfăcător (condițiile de viață fiind extrem de diferite de la o țară la alta, și chiar în cadrul aceleiași țări, de la o regiune la alta). Nici eradicarea sărăciei în Europa nu pare să fie un scop principal al guvernelor europene, în măsura în care aceasta a mai fost vreodată.

Vechile riscuri de sărăcie nu au fost eradicate de noile transformări economice și sociale; într-adevăr, noi riscuri de sărăcie ies în evidență. În special în perioade de criză, aceste reflecții sunt mai severe ca oricând. Astfel, întrebarea cheie este următoarea: cum pot fi echilibrate cele trei surse de bunăstare socială (munca, familia și sistemul de asigurări sociale), astfel încât fiecare să își exercite din nou rolul normal. O altă întrebare este cum poate sistemul public de bunăstare socială să răspundă acestor dezvoltări, și aici globalizarea nu mai poate fi invocată ca scuză, dacă poate amâna în continuare să își asume obligațiile referitoare la binele public. Aici, toleranța diferă de la o țară la alta. Aceasta înseamnă, că sunt necesare eforturi comune, atât în cadrul Uniunii Europene, cât și în afara granițelor acesteia.

2. Ce este sărăcia?

2.1. Caracterul multidimensional al sărăciei

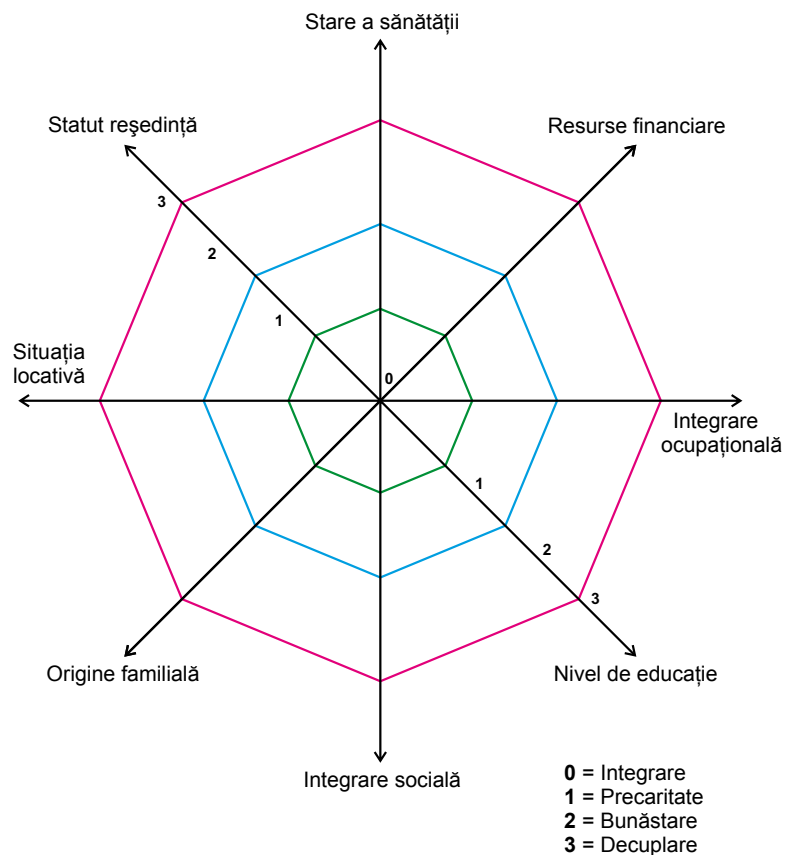
Organizația Caritas știe că oamenii săraci nu sunt doar simple victime, ci și actori. Organizația noastră crede în demnitatea fiecărei persoane. În ambele cazuri, atât din perspectiva celor săraci, dar și ca *opțiune preferențială pentru săraci*, suntem conduși să descriem realitatea prin intermediul științelor umaniste și să respingem hotărât această realitate.

Organizația Caritas privește sărăcia drept o lipsă a bunăstării, inclusiv existența unui anumit set de circumstanțe precare caracterizate mereu printr-o lipsă permanentă de resurse financiare. În plus, sărăcia provoacă apariția altor restricții și limitări grave: oamenii săraci suferă deseori de o sănătate precară; ajung mai frecvent șomeri și rămân șomeri mai mult timp; locuiesc în condiții improprii; sunt deseori caracterizați de un nivel scăzut de educație și instruire; au locuri de muncă instabile; de multe ori au o rețea socială dezechilibrată, nu mai au relații bune de familie și au un statut rezidențial nesigur.

Oricine dorește într-adevăr să descopere întreaga tragedie a sărăciei și excluderii sociale trebuie să caute o descriere a acestor circumstanțe precare în toate dimensiunile lor.

Aici, vom lua în calcul 8 dimensiuni. Pe lângă resursele financiare, aceste dimensiuni sunt: sănătatea relaționată de bunăstare; situația locativă; nivelul de educație; integrarea ocupațională; integrarea socială; integrarea privind reședința și originea familială. Aceste 8 dimensiuni pot fi vizualizate ca în figura 2. Există și alte dimensiuni adiționale, de ex. cele psihologice, culturale, etice și spirituale; acestea nu sunt totuși analizate în același cadru sau model. Aceste dimensiuni au totuși o anumită influență (uneori chiar una covârșitoare) asupra situației, ceea ce nu este doar rezultatul dimensiunilor materiale, în sens deterministic¹⁾.

Figura 2 : Dimensiunile sărăciei

1) Caritas Elveția a creat un mijloc online (disponibil numai în limba germană, <http://www.caritas-zuerich.ch/f53000342.html>) unde o persoană răspunde on line la 40 de întrebări, și printr-un model de tipul unei pânze de păianjen (cu cele 8 dimensiuni ale sărăciei integrate) se poate arăta cât de bine este inclusă social respectiva persoană sau gospodărie.

Cu cât este mai săracă o persoană, în termenii acestor 8 dimensiuni, și cu cât mai multe sunt dimensiunile în care are resurse limitate, cu atât mai precară este starea sa generală. O stare generală mai precară reprezintă o "deplasare către marginalizare", iar sărăcia este o situație care caracterizează periferia societății. Sărăcia caracterizează excluderea socială, iar excluderea socială duce la sărăcie, dar cele două nu reprezintă unul și același lucru. Într-o societate dată, pot exista oameni săraci, dar bine integrați în societate. În mod similar, se pot imagina oameni bogați, dar excluși din societate.

Ce evenimente pot cauza o asemenea marginalizare și un asemenea derapaj social? Mai mult, ce factori pot contribui la o ridicare sau o revenire către centrul social? Pentru fiecare dintre cele 8 dimensiuni, pot fi identificate cauze ascendente și descendente, dar situațiile efective de viață ale acestor persoane și familii sunt diferite și individuale. La analiza acestor situații, profesioniștii însăși ajung într-un contact uman cu cei săraci, iar acest aspect face parte din procesul de asistare a celor nevoiași. Sărăcia și excluderea nu sunt caracterizate doar de absența bunurilor materiale și de lipsa bunăstării sociale. În strânsă legătură cu acest aspect se află factorul singurătății, sau gradul de susținere oferit de rețeaua socială din care face parte persoana respectivă.

1. Resurse financiare:

Factorii de risc financiar care duc la sărăcie sunt șomajul de durată, salariile mici, nivelul scăzut al veniturilor din familie, nivelul ridicat al cheltuielilor și nivelul ridicat al datoriilor. Mai mult, anumite evenimente din viața unei persoane sau familii, pot aduce persoana sau familia respectivă în pericol de a ajunge în starea de sărăcie materială. În cele mai multe țări, nașterea unui copil poate pune la grea încercare bugetul familial. Un divorț poate conduce la sărăcie, dacă venitul combinat de-abia dacă era suficient înainte de separare. De asemenea, moartea unui părinte poate destabiliza o familie din punct de vedere financiar.

În sens contrar, un loc de muncă nou, o schimbare a funcției, o creștere a normei de lucru sau noi sarcini de serviciu pot determina o creștere a venitului familiei, și astfel pot constitui baza unei îmbunătățiri a resurselor financiare. În plus, lichidarea unor datorii sau reducerea costurilor fixe prin reducerea impozitelor sau a chiriei poate determina îmbunătățirea situației financiare a unei familii. Nu trebuie uitat faptul că, situația financiară se poate îmbunătăți și atunci când, persoana respectivă învață să își gestioneze mai bine resursele financiare existente.

2. Sănătatea:

Deși fiecare om are dreptul de a beneficia de cel mai înalt nivel de sănătate fizică și mentală și de a-și trăi viața în demnitate, în practică, gradul de sănătate al unei persoane depinde semnificativ de starea sa socio-economică sau, altfel spus, de gradul de educație, statutul profesional și venituri: cei cu o stare socio-economică inferioară tind să aibă o viață mai puțin sănătoasă, să se îmbolnăvească și prezintă dizabilități mai des și să moară mai tineri. Totuși, trebuie reținut că nu sărăcia îmbolnăvește oamenii, ci că bolile și accidentele pot apărea mai des în condiții de sărăcie. De asemenea, dependențele de droguri, alcool sau alte vicii pot limita capacitatea unei persoane și pot cauza apariția unei situații socio-economice precare.

Prin contrast, o persoană care își învinge viciile sau se recuperează în urma unei boli sau unui accident poate beneficia de o creștere a stării de sănătate. Mult mai important este faptul că o îmbunătățire a situației economice contribuie de asemenea și la îmbunătățirea stării de sănătate.

3. Situația locativă:

Departate de a fi interpretat într-un sens limitat, termenul de "situație locativă" trebuie înțeles ca "situație locativă pozitivă", sau altfel spus dreptul oricărei persoane de a locui în condiții de securitate, pace și demnitate. Este vorba de condiții de intimitate, spațiu, securitate, încălzire, iluminare, ventilație și infrastructură corespunzătoare, precum și de o locație corespunzătoare din punctul de vedere al locului de muncă și facilităților elementare, care ar trebui să fie furnizate integral, la un cost rezonabil. Indicatorii precarității în materie de spațiu locativ ar fi, în consecință, următorii: lipsa unui spațiu de locuit, dimensiunea spațiului de locuit, calitatea instalațiilor sanitare și calitatea zonei de reședință. Familiile cu venituri reduse locuiesc deseori în condiții locative improprii, cu utilități de slabă calitate și o suprafață locuibilă insuficientă. Aceste apartamente se află deseori în cartiere caracterizate nu doar de un nivel ridicat al poluării (trafic ridicat și poluare industrială mare), dar și prin lipsa oportunităților de recreere, lipsa securității și servicii publice slab organizate (de ex. servicii de transport).

4. Nivelul de educație:

Educația este descrisă în pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, ca fiind "îndreptată spre dezvoltarea completă a personalității umane și în sensul demnității acesteia". Educația insuficientă are consecințe materiale grave. Oamenii cu un nivel de educație redus și cu calificare inferioară sunt expuși unui risc de sărăcie ridicat. Acest lucru se datorează faptului că pot ajunge mai ușor șomeri, și pot rămâne șomeri mai mult timp, sau pentru că, fac parte deja dintre cei care muncesc și sunt săraci. De asemenea, acestor oameni le este mult mai greu să facă față evenimentelor critice din viață, în comparație cu oamenii cu un nivel de educație superior.

O îmbunătățire a dimensiunii educaționale poate avea loc pe baza unei îmbunătățiri a nivelului de educație sau instruire, sau pe baza recunoașterii calificărilor celor care migrează, pe baza participării la cursuri la distanță sau, în numeroase cazuri, pe baza instruirii directe, la locul de muncă.

5. Integrarea ocupațională:

Șomajul permanent determină creșterea riscului de sărăcie, dar, din câte observăm, oamenii care lucrează nu pot evita întotdeauna riscurile de sărăcie. Acest lucru se poate întâmpla dacă lucrează în condiții de lucru atipice, precare. Condiții atipice înseamnă prezența unuia sau mai multor factori de nesiguranță, cum ar fi: locuri de muncă sezoniere sau pe termen scurt, lucrul cu ziua, lipsa protecției legii sau venituri neregulate și nesigure.

Prin contrast, cei care își găsesc un nou loc de muncă sau beneficiază de relații de muncă normalizate, își îmbunătățesc gradul de risc ocupațional.

6. Integrarea socială:

Dezvoltarea completă a oricărei persoane are loc în viața comunității, care la rândul său, are la bază demnitatea umană și drepturile omului. Integrarea socială descrie astfel modul în care o persoană se integrează într-o rețea socială. Se face o distincție între contactul social primar (familia) și rețeaua secundară. Aceasta din urmă include un cerc de prieteni și cunoștințe, precum și implicarea într-o formă de muncă voluntară. Indicatorii unei situații precare în ceea ce privește gradul de integrare socială pot fi următorii: relații de familie improprii, număr redus de contacte sociale și retragerea din activitățile sociale. Oamenilor aflați într-o situație socială precară le lipsesc, de cele mai multe ori, rudele sau prietenii în care pot avea încredere. Aceștia sunt mult mai vulnerabili în cazul apariției unor situații critice, și în asemenea cazuri, sunt mult mai predispuși la derapaje.

Totuși, dacă o persoană reușește să iasă din izolarea socială în care se afla și începe să aibă contacte sănătoase cu rudele și vecinii, se implică în activități sociale de tipul unui club sau prestează muncă voluntară pentru o organizație oarecare, își poate îmbunătăți gradul de integrare socială.

7. Statutul reședinței:

Imigranții cu reședință temporară sau fără reședință, precum și persoanele fără documente se află în situații legale precare, care le afectează în sens negativ șansele de a-și găsi un loc de muncă sau de a se califica pentru ajutor social. În plus, statutul incert în ceea ce privește reședința reprezintă o povară psihologică.

Dacă problema reședinței este rezolvată în sens pozitiv, gradul de integrare conform legii crește, iar persoana în cauză poate reîncepe să își planifice viața pe termen lung.

8. Originea familială:

Termenul de "origine familială" se referă la familia din care provine persoana respectivă. Această dimensiune sumarizează întregul bagaj preluat de o persoană din familia sa de origine, sub forma "moștenirii sociale", chiar în cadrul celor 7 dimensiuni de includere, menționate anterior. Exemple ale acestei moșteniri ar fi: buna educație a părinților, gradul de integrare socială și ocupațională ridicat al acestora, sau starea de sănătate bună. Cu cât este mai redus nivelul economic, social și cultural al părinților, cu atât este mai mare riscul de sărăcire al copiilor, dar, desigur, voința personală a copiilor de a evolua în viață, precum și profilul psihologic bun (cultural, etic și spiritual) poate ajuta la depășirea acestui risc.

În mod invers: Cu cât este mai bună "poziția de start" în viață din perspectiva familiei de origine, cu atât sunt mai mari șansele de reușită în viață.

2.2. Interacțiunea multidimensională

Dimensiunile individuale ale sărăciei nu sunt independente, ci interconectate și interactive. Astfel, condițiile de lucru pot afecta starea de sănătate, resursele financiare reduse pot restricționa alegerea spațiului locativ, iar nivelul redus de educație poate crește riscul de șomaj. Frecvent, un eveniment critic din viața cuiva poate declanșa deplasarea către periferia societății. Acest eveniment va avea un efect negativ asupra altor dimensiuni, astfel încât în final se va manifesta prin privațiuni multiple. Un exemplu ar fi pierderea locului de muncă, care determină o pierdere a identității, pe care victima încearcă să o combată prin consumul excesiv de alcool. La rândul său, acesta determină creșterea tensiunilor între partenerii de viață, se cere divorțul, iar persoana ajunge să se retragă astfel din rețeaua socială în care funcționa. În sens contrar, o dezvoltare pozitivă într-una dintre dimensiuni poate determina o îmbunătățire a situației dintr-o altă dimensiune. Acest lucru se poate întâmpla, de exemplu, atunci când este depășită o afecțiune mentală, astfel încât persoana să poată lucra din nou și să își poată fonda o nouă familie; sau atunci când un training nou dă naștere unei creșteri salariale.

Descrierea sărăciei pe baza acestor opt dimensiuni permite și descoperirea unor modalități de schimbare.

Dacă resursele financiare au valori ridicate, vor fi aplicate măsuri de tipul: consiliere financiară, ofertă de informații privind posibila asistență monetară, mutare într-un apartament mai ieftin sau asistență de tipul punților financiare ne-birocratice, cum ar fi plata unei facturi mari pentru tratamente dentare. Dacă atenția necesită a fi îndreptată spre integrarea ocupațională, se recomandă susținerea și încurajarea proiectelor de instruire, precum și programele de angajare și integrare ocupațională. Dacă este necesară o intervenție la nivelul educației, atenția trebuie concentrată asupra unor cursuri ocupaționale non-specifice, la prețuri convenabile, dezvoltate pentru persoane cu calificare redusă.

Totuși, acolo unde se constată un deficit la nivelul integrării sociale, vor fi necesare atât cursuri de consiliere familială și educație care să reducă nivelul de stres pentru ambii părinți și copii, cât și locații speciale, care să faciliteze discuția. Servicii precum cele care oferă vizite la domiciliu sau oferă vacanțe familiilor lipsite de posibilități vor fi extrem de utile persoanelor singure; prețurile reduse la evenimente sportive și culturale vor facilita participarea la evenimentele sociale. În cazul în care, va fi necesară intervenția la nivel de spațiu locativ, activitățile de consiliere se vor concentra asupra găsirii unor locuri de dormit sau apartamente ieftine. Dacă este indicată nevoia de susținere la nivelul integrării privind legile referitoare la reședință, agențiile guvernamentale și cele de consiliere socială le pot furniza clienților asistență în obținerea nivelului maxim posibil de securitate legală. Din punct de vedere administrativ, precum și din punctul de vedere al contactului cu autoritățile, organizațiile sociale private îi pot asista pe imigranții fără experiență în asemenea tranzacții; se poate apela inclusiv la ghizi voluntari, care să asiste și să medieze situațiile de conflict și să îi ajute pe imigranți să beneficieze de drepturile legale.

Dacă este necesară îmbunătățirea stării de sănătate, se va acorda maximum de atenție finanțării tratamentelor medicale. Mai mult, atunci când este vorba de familii monoparentale în care părintele și copiii suferă de anumite afecțiuni, o perioadă de recuperare părinte-copil de mai multe săptămâni poate reprezenta o oportunitate de re-energizare, iar această perioadă poate fi utilizată și pentru a acorda asistență de specialitate și consiliere familială.

Astfel, consilierea profesională, asistența și recunoașterea personală, posibilitatea de a-și dezvolta aptitudinile personale, precum și participarea la viața socială și acceptarea de către comunitate pot reprezenta stimuli importanți pentru o persoană de a ieși din sărăcie, sau în pericol de a fi afectată de aceasta.

Astfel, se pot obține rezultate semnificative la nivel individual, în ceea ce privește potențialul și aptitudinile personale, cu condiția ca resursele necesare să fie disponibile. De multe ori, totuși, condițiile sociale impun limite foarte stricte acestor îmbunătățiri. Aceasta situație reprezintă o provocare pentru politicieni. Prezenta descriere a multidimensionalității relevă clar că măsurile anti-sărăcie sunt măsuri inter-dimensionale, care trebuie să interacționeze și să fie aplicate în numeroase domenii politice.

3. Când apare starea de sărăcie?

3.1. Modelul ciclului de viață

A treia parte a acestui document prezintă un instrument analitic care ne ajută să înțelegem mai bine fazele sărăciei și să răspundem la următoarele întrebări: în ce circumstanțe oamenii sunt afectați de sărăcie și în ce mod pot găsi o ieșire din această situație dificilă.

Mulți oameni nu au experimentat niciodată nimic altceva decât sărăcia. Pentru mulți alții, fazele de sărăcie alternează cu fazele în care nu sunt afectați de aceasta. Fazele unei dezvoltări biografice tipice sunt următoarele: familia, școala, instruirea ocupațională, munca, fondarea propriei familii și pensionarea. Toate aceste faze sunt caracterizate de riscuri de sărăcie specifice.

În familie, creșterea unui copil se realizează cu ajutorul anumitor resurse economice, socio-culturale, psihologice și spirituale. Cu cât mai joasă este starea socio-economică a părinților (ca nivel de educație, venit și statut profesional), cu atât mai reduse sunt resursele de tipurile mai sus menționate de care dispun. În consecință, acești părinți nu se află în poziția de a-și crește copiii cu resurse la fel de generoase ca părinții cu statut socio-economic mai ridicat. Acest aspect are consecințe grave. Copiii ai căror părinți au un statut socio-economic inferior au de multe ori dificultăți mai mari în obținerea de succese la școală și pe piața forței de muncă, în comparație cu copiii din familii mai privilegiate. Creșterea copiilor cu resurse diferite se manifestă deja din timpul școlii, la nivelul educației pe care o primesc copiii; acesta este momentul în care, din cauza constrângerilor financiare, părinții decid să scurteze procesul educațional – sau să îl întrerupă definitiv – ceea ce înseamnă o intrare mai timpurie a copilului în viața activă. În consecință, copiii nu “moștenesc” doar resursele părinților ci și nivelul lor educațional. “Antecedentele” sociale reprezintă un risc de sărăcie timpuriu, dar extrem de important.

Educația reprezintă factorul cheie pe piața muncii. O persoană cu un nivel ridicat de educație poate, de obicei, să obțină calificări formale, care să-i permită să

obțină funcții superioare, cu venituri mai ridicate. Cu cât mai importantă este această funcție, cu atât mai multe calificări sunt necesare. Pe de altă parte, o persoană care a primit o educație inferioară, are dificultăți mai mari în a-și găsi un loc de ucenicie, lucrează de multe ori în industrii cu un nivel de retribuire redus, în condiții de lucru atipice, și ajunge mult mai frecvent în situația de șomaj, în care rămâne mai multă vreme; astfel, o asemenea persoană este mult mai vulnerabilă, mai devreme sau mai târziu, în fața sărăciei. În concluzie, se ridică întrebarea dacă, modul în care este conceput sistemul educațional le permite într-adevăr tuturor să compenseze diferențele în materie de origine socială. Nivelul de educație atins devine astfel crucial în privința evitării riscului de sărăcie, în decursul vieții unei persoane.

În aceste cazuri, în care sărăcia nu a fost distrusă de însăși substanța relațiilor de familie, un asemenea determinism poate fi depășit de capacitatea părinților, precum și de potențialul nativ al copiilor. Totuși, realitatea ne arată că, cu cât este mai lungă perioada de sărăcie și excludere familială a unei familii, cu atât mai greu este să se iasă din această situație, indiferent de capacitatea și potențialul respectivelor persoane.

O familie trebuie să facă față unui număr mare de amenințări și oportunități; anumite situații pot conține riscuri specifice de sărăcie. Copiii pot consuma foarte mult din bugetul unei familii. Separarea și divorțul pot aduce costuri suplimentare. Chiar și persoanele singure, care sunt de regulă expuse unor riscuri de sărăcie mai mici în decursul vieții active, vor ajunge să înfrunte riscuri crescute la pensie sau în cazul îmbolnăvirii, din cauza lipsei de suport din partea familiei. Aceste adaptări la noile circumstanțe ajung să pună persoanele cu statut socio-economic inferior în fața unor dificultăți sporite în comparație cu cei privilegiați, care beneficiază de mai multe resurse. Acest fapt poate fi explicat nu doar prin diferențele dintre resursele financiare, dar mai ales prin

diferențele dintre resursele sociale de care beneficiază cele două categorii. O persoană afectată de un eveniment critic în viață poate face față mult mai bine dacă are prieteni, rude și cunoștințe care îi pot fi alături, oferindu-i sfaturi și suport în momentele dificile.

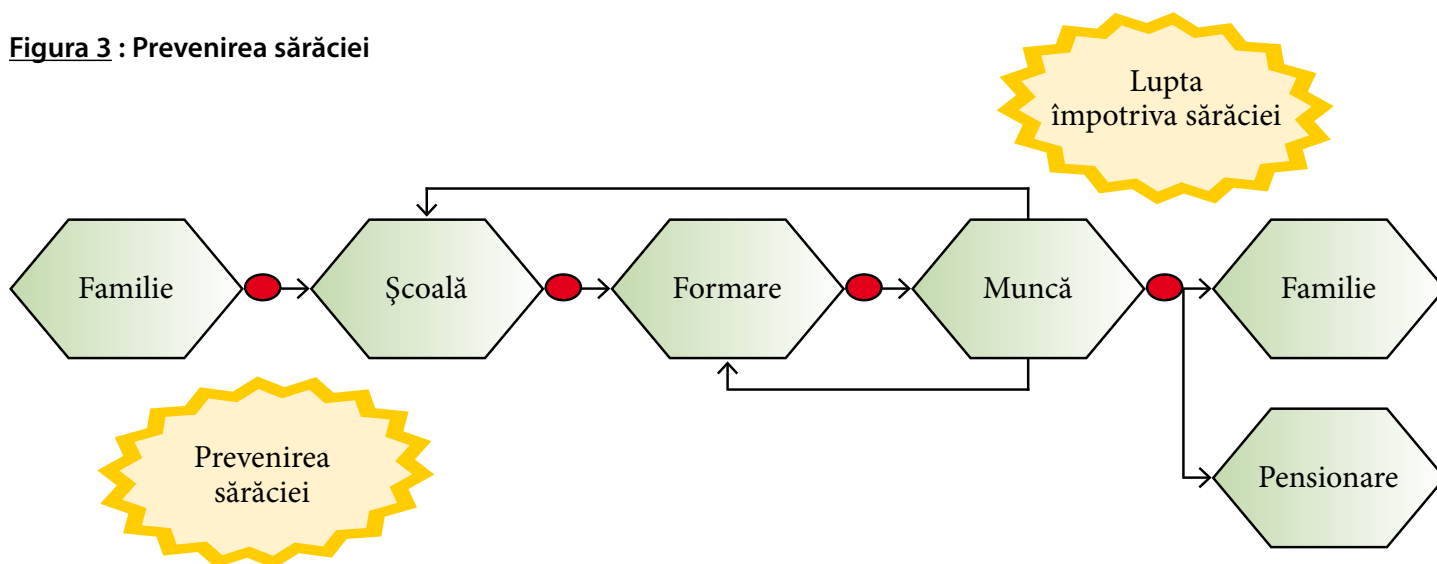
Spirala sărăciei continuă și după atingerea vârstei a treia. Cei care se luptă în viață cu resursele financiare limitate și nu beneficiază de sistemul de asigurări sociale tipic, vor avea o pensie mai redusă și nu vor reuși să economisească nimic pentru perioada bătrâneții. Astfel, tranziția către pensie va deveni ea însăși un risc de sărăcie. Există astfel o probabilitate crescută ca, persoanele care nu primesc o pensie regulată de la stat, sau care primesc o pensie insuficientă pentru acoperirea nevoilor zilnice, să se confrunte cu sărăcia la bătrânețe.

Pe scurt, se poate spune că cei care se nasc în familii cu statut socio-economic inferior, și cei care cresc în condiții sociale inferioare, se vor confrunta deseori cu sărăcia pe parcursul vieții, deoarece copiii proveniți din familii cu statut socio-economic inferior tind să aibă succese mai reduse la școală, în comparație cu cei din familii mai privilegiate. Acești copii vor atinge un nivel educațional mai redus, și se vor confrunta astfel cu dificultăți mai mari în găsirea unui post (de lucru sau de ucenic). Este mult mai probabil ca acești copii să ajungă să lucreze în locuri de muncă prost plătite sau nesigure, și să fie afectați de șomaj pentru perioade mai lungi de timp. Atunci când, acești copii își vor fonda propriile familii, vor apărea riscuri de sărăcie ridicate, iar la bătrânețe, vor fi mult mai serios afectați de sărăcie în comparație cu cei mai privilegiați.

3.2. Politicile anti-sărăcie și modelul ciclului de viață

Astăzi, politicile sociale se concentrează în continuare asupra asistării celor afectați de sărăcie. În sine, acesta este un lucru bun. Totuși, dacă lupta împotriva sărăciei și excluderii sociale se dorește a fi susținută, și dacă, mai mult, scopul final este creșterea bunăstării, această abordare nu este suficientă. Cei implicați în cercetarea sărăciei și conceperea politicilor anti-sărăcie susțin că este mai eficient să prevenim sărăcia decât să luptăm propriu-zis împotriva ei. Deci, după cum se arată în figura 3, suportul ar trebui să se concentreze mai mult pe etapele timpurii ale vieții și pe tranzițiile dintre aceste etape. Astfel, trebuie să ne asigurăm că spirala sărăciei, subliniată mai sus, nu este declanșată.

Figura 3 : Prevenirea sărăciei

Acest proces necesită politici sociale orientate spre investiții. Asemenea politici sociale trebuie să

permită asistarea familiilor sărace în stadiile timpurii ale sărăciei, să îmbunătățească accesul la școli și grădinițe și să ofere susținere celor tineri în cadrul etapelor de tranziție. În măsura în care aceste politici pot evita transferul sărăciei între generații, vom ajunge să avem mai puțini adulți afectați de sărăcie, care să necesite asistență.

Politicile educaționale sunt de asemenea importante. Este necesar să ne asigurăm că, accesul la învățământ și participarea la sistemul de educație este garantată pentru toată lumea, indiferent de origine socială, origine etnică sau sex, ajungându-se astfel la îndeplinirea dezideratului de "oportunități egale pentru toți".

Demnitatea umană necesită ca toți actorii vieții umane, atât statul cât și celelalte entități, să conlucreze pentru atingerea dreptății sociale pentru toți oamenii. Nu doar sistemele politice, ci și organizațiile sociale precum Caritas joacă un rol important în prevenirea sărăciei. Pe lângă ceea ce se face deja pentru combaterea sărăciei, trebuie să se susțină ferm măsurile sociale orientate

pe investiții, la nivel politic. Serviciile publice trebuie să se concentreze asupra îmbunătățirilor tranzițiilor din primele etape ale vieții.

Discutăm aici despre serviciile care asigură tranziția ușoară de la familie la școală, furnizând copiilor din familiile afectate de sărăcie susținere și îngrijiri suplimentare. De asemenea, în această categorie intră susținerea și instruirea de către profesioniști cu experiență, cu scopul de a-i ajuta și încuraja pe tineri în căutările lor de cursuri de instruire ocupațională și locuri de muncă. În general, aceste politici trebuie să vizeze creșterea capacității oamenilor de a-și desfășura o viață independentă. Creșterea acestei capacități a oamenilor trebuie să reprezinte scopul principal al acestor servicii.

În plus, economia publică și privată joacă un rol important în prevenirea sărăciei, deoarece toate eforturile de evitare a sărăciei vor fi inutile dacă economia nu oferă suficiente locuri de muncă – de exemplu, cum este cazul în această perioadă de criză economică.

Cea mai eficientă modalitate de luptă împotriva sărăciei este prevenirea acesteia.

4. Concluzii

Considerațiile teoretice din această secțiune, oricât de fragmentate ar fi, reprezintă o primă reflecție care va fi continuată în publicațiile următoare. De asemenea, reprezintă doar aversul medaliei – reversul fiind prezentat în partea a doua a acestei publicații.

Sărăcia și excluderea socială reprezintă o consecință a disfuncționalităților a trei surse de protecție socială (piața muncii, familia și sistemul de protecție socială), apărute în urma transformărilor sociale. În consecință, concluzia generală este că, este necesar să depunem toate eforturile pentru ca aceste trei surse să își poată îndeplini rolurile din nou. Acest lucru înseamnă restaurarea capacității pieței muncii de a crea locuri de muncă de calitate, astfel încât munca să fie într-adevăr rentabilă; înseamnă ca, familiile să ajungă din nou să își joace rolul de comunități de solidaritate și suport a capacității de bunăstare, pentru ca statul să asigure astfel protecția socială necesară pentru cetățenii săi.

Astfel, ajungem să recunoaștem pe de o parte valoarea ridicată a serviciilor de sănătate și protecție socială oferite pentru cei aflați în dificultate, cât și pe de altă parte necesitatea de a crea locuri de muncă.

Pentru a preveni sărăcia în primii ani de viață (ceea ce este chiar mai important decât combaterea sărăciei în perioadele următoare), serviciile de educație sunt de o importanță covârșitoare. În mod similar, grădinițele nu au doar rolul de a reconcilia serviciul și familia și de a oferi, în special femeilor, oportunități de lucru plătit – ci reprezintă și instituții de educație timpurie. În plus, măsurile de asigurare a veniturilor și a serviciilor de interes general, de exemplu îngrijirile la domiciliu, sunt esențiale pentru evitarea și combaterea sărăciei la vârsta a treia.

Deoarece sărăcia este un fenomen multidimensional, nu există o soluție universală, ci trebuie găsite soluții individuale pentru fiecare dimensiune. În ce privește a noua dimensiune (factorul psihologic, cultural, etic și spiritual), este clar că nu ne putem aștepta ca statul să aibă toate răspunsurile. **În consecință, putem afirma că sărăcia trebuie să ne preocupe pe toți.**

Acest lucru nu înseamnă că guvernele pot lăsa în sarcina “tuturor” lupta împotriva sărăciei. Din contră, trebuie să își asume rolul principal: în primul rând, prin stabilirea regulilor sociale care previn și combat sărăcia, și pe de altă parte, prin stimularea capacității umane. Evoluția oamenilor împreună cu situațiile (nu în afara acestora, sau împotriva lor) asigură progresul societății.

În această imagine, solidaritatea trebuie să vizeze în special natura socială a ființei umane, precum și demnitatea și drepturile egale ale tuturor. Aici, solidaritatea transcende sensul subiectiv de compasiune sau milă pentru cei săraci, ridicându-se la nivelul de angajament împărtășit cu ceilalți membri ai comunității, pentru a realiza unitatea cu scopul atingerii binelui comun. Cu toții trăim *alături* de cei săraci și ne întâlnim zilnic *cu* ei. Mulțumită acestor întâlniri, dobândim mai multe cunoștințe despre realitatea societății în care trăim și obținem recunoaștere reciprocă în rândul celorlalți oameni. Datorită acestei relații, un act de cunoaștere poate fi transformat într-un act de recunoaștere a acelei persoane, și al cărui înțeles este acela de “a fi recunoscător” față de acea persoană.

Trebuie să avem o imagine completă asupra realităților sociale care ne înconjoară, pornind de la experiența umană. Această experiență necesită o gândire socială, care poate determina o confruntare onestă și radicală cu gravele probleme de pe urma cărora suferă umanitatea. Această gândire socială adevărată trebuie să treacă dincolo de modelul științelor sociale și ale modelelor tehnologice. O astfel de sarcină necesită atât o apropiere de (și chiar realizarea contactelor cu) situația celor săraci, cât și o abordare intelectuală riguroasă. Într-un cuvânt, nu trebuie să abandonăm gândirea științifică, ci trebuie să trecem dincolo de ea, deoarece cunoașterea realității înseamnă, în special, să te și angajezi în aceasta.

Acest angajament ne face să adoptăm un nou mod de gândire, din perspectiva celor afectați de sărăcie și excludere socială. În acest sens, este esențial ca însăși cei săraci să vorbească și să fie ascultați. Faptul că avem cunoștințe limitate și insuficiente ne determină să acordăm o atenție deosebită vieții lor. Mai mult, analiza

noastră trebuie să fie completată și să treacă dincolo de cuvintele lor, de experiențele lor de luptă și eliberare, de suferințele și bucuriile lor. De fapt, această prezentare din punctul lor de vedere, a sărăciei, reprezintă principalul scop al celei de a doua părți a acestui document.

În conceptul de *bunăstare* care stă la baza viziunii noastre despre protecția socială se află legătura dintre individ și societate, legătură care, le dă sens și le face interdependente, deoarece nimeni nu mai poate fi considerat ca singur răspunzător pentru el/ea, în această lume globalizată. Cu toții suntem răspunzători, unul pentru celălalt, și din acest motiv pentru Caritas, sărăcia reprezintă o problemă a tuturor și o stare care devine o preocupare particulară pentru întreaga societate.

Cu toții ar trebui să îmbrățișăm o viziune a unei realități sociale ce își are originea în rândul celor săraci și alături de ei. Pentru dezvoltarea acestei viziuni, va trebui să creăm un mod de gândire, care să ne ofere o viziune alternativă a istoriei, pe de-o parte, și o viziune a viitorului nostru comun, pe de altă parte. În timp ce prima viziune poate

fi denumită *memorie*, deoarece prezintă istoria văzută prin ochii oamenilor de rând, a celor care au creat istoria (memoria noastră ar trebui să fie și memoria celor săraci și excluși, transfigurați prin suferințele și experiențele lor), a doua ar trebui să se numească *utopie*, și înțeleasă sub forma unei modalități noi și concrete de a privi viitorul nostru comun cu speranță, participare și responsabilitate comună. Caritas adoptă o viziune a realităților sociale și a sărăciei în cadrul acestora, o viziune care nu poate face abstracție de legăturile sociale și de comunitate. Din acest motiv, în viziunea noastră, această reconstrucție a *memoriei* și *utopiei* nu poate fi realizată decât în cadrul comunității însăși. Participarea socială devine, în consecință, un instrument necesar în lupta împotriva sărăciei. Gândirea noastră trebuie să fie îmbogățită prin "dialog civic", legături sociale, relații și investiții, în special a oamenilor săraci și oprimați. A investi în oamenii săraci reprezintă primul pas către includerea socială. Cea mai eficientă modalitate de a preveni sărăcia și cea mai eficientă metodă de a o combate este participarea socială.

Rezumat

Sărăcia este un scandal. Orice om are dreptul la mijloace suficiente pentru a duce o viață decentă. În consecință, în cazuri de boală, dizabilități, bătrânețe, șomaj, pierderea partenerului de viață sau orice altă situație care provoacă privațiuni involuntare, orice om are dreptul la protecție socială.

Definim sărăcia ca pe o lipsă a bunăstării. Analiza propusă de Caritas descrie protecția socială ca fiind parte a bunăstării, de care trebuie să se bucure toți cetățenii. Protecția socială are trei surse principale: i) din angajări productive plătite existente pe piața muncii; ii) prin solidaritatea din cadrul familiei și rețelei sociale primare; și iii) din susținerea oferită de sistemul public de protecție socială.

Societățile se află într-o stare de transformare constantă, ce dau naștere unor niveluri diferite de protecție socială, în diferite țări. În ceea ce privește sărăcia și excluderea socială, trei aspecte principale ale transformării sociale sunt de maximă importanță: transformările economice, sociale și demografice.

Sărăcia și excluderea socială reprezintă o consecință a disfuncționalităților celor trei surse din bunăstarea socială (piața muncii, familia și sistemul de protecție socială), apărute în urma transformărilor sociale. **În consecință, aceste trei surse trebuie consolidate astfel încât acestea să își joace din nou rolul lor la nivel maxim.**

Sărăcia este multidimensională. Caritas știe că oamenii săraci nu sunt doar simple victime, dar ei sunt și actori. Caritas crede în demnitatea fiecărei persoane. Atât din perspectiva celor săraci, însă și ca *opțiune preferențială pentru cei săraci*, suntem inspirați să descriem realitatea sărăciei analizată prin intermediul științelor sociale și să respingem ferm această realitate.

Pentru Caritas, **sărăcia nu este doar o lipsă a resurselor financiare.** Luăm în considerare opt dimensiuni: resursele financiare, starea de sănătate, situația locativă, nivelul de educație, integrarea ocupațională, integrarea socială, integrarea privind zona de reședință și originea familiei. De asemenea, recunoaștem importanța altor dimensiuni, cum ar fi cele psihologică, culturală, etică și spirituală.

Fazele unei dezvoltări biografice tipice sunt următoarele: familia, școala, formarea ocupațională, munca, fondarea propriei familii și pensionarea. Toate aceste faze sunt caracterizate de riscuri de sărăcie specifice.

Astăzi, politicile sociale se concentrează în continuare asupra asistării celor afectați de sărăcie. Totuși, această abordare nu este suficientă. Asistența trebuie să se concentreze în special asupra etapelor timpurii ale vieții, precum și asupra tranzițiilor între aceste etape. Astfel, trebuie să ne asigurăm că nu este permis să aibă loc o alunecare într-o spirală a sărăciei.

În acest scop, sunt necesare politici sociale orientate spre investiții, care să permită asistarea familiilor sărace în stadiile timpurii ale sărăciei. Acestea trebuie să îmbunătățească accesul pentru îngrijirea copiilor, să faciliteze accesul acestora în școli și să ofere susținere celor tineri în cadrul etapelor de tranziție. Aceste politici pot evita "transferul sărăciei între generații": **cea mai eficientă modalitate de luptă împotriva sărăciei este prevenirea acesteia.**

Noi afirmăm că sărăcia trebuie să ne preocupe pe toți. Totuși, guvernele trebuie să își asume propriul rol. Schimbarea situației prezente necesită ca noi toți să îmbrățișăm o viziune a unei realități sociale ce își are originea în rândul celor săraci și ca această schimbare să se facă împreună cu aceștia. Investirea în cei săraci reprezintă primul pas către includerea socială. **Cea mai eficientă modalitate de a preveni sărăcia și cea mai eficientă metodă de a o combate este participarea socială.**

*Deschideți ochii,
priviți și ascultați,
învățați și acționați.*

→ În Partea B : O Abordare Empirică